

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Foredrag: Den Polytekniske Forening
INTERNASJONALE MILJØPOLITISKE UTFORDRINGER I 90-ÅRENE.

Oslo, 27 November 1990

Tillat meg å gå rett på sak. Miljøutfordringen må betraktes som akutt. Fakta og sannsynlige utsikter taler sitt meget tydelige språk.

Vitenskapen bringer stadig fram mer kunnskap både om de synlige og de usynlige trusler mot jordens atmosfære, dens vann-og jordressurser. Vi vet at situasjonen på flere sektorer er alvorlig. Våre handlinger - eller mangel på handling - i 1990-årene vil få stor betydning for livsgrunnlaget for framtidige generasjoner.

- Vi står sannsynligvis foran større og raskere endringer i klimaforholdene på jorden enn noen gang før i menneskehetens historie. Økte utslipp av forbrenningsgasser i industriland er en hovedårsak til dette.
- Det foregår et raskere tap av biologisk mangfold enn kanskje noen gang tidligere, bl.a. som følge av den raske nedhoggingen av tropiske regnskoger.
- Til tross for at verdensøkonomien har vokst gjennom hele 80-årene, blir det stadig flere mennesker i verden som ikke har nok mat, som mangler tak over hodet, og som lever under fattigdomsgrensene. I mange land, særlig i Afrika sør for Sahara, er situasjonen allerede kritisk.
- Som følge av fattigdomsproblemene og selve befolkningstilveksten, som har nær sammenheng med hverandre, øker også presset på naturmiljøet i den tredje verden. Ørkenspredning, avskoging, forurensning av vannressursene er direkte konsekvenser både av underutvikling og fattigdom.

De skremmende miljøproblemene som vi står overfor viser oss at noe er galt med selve forestillingen om hva som er vekst og framgang. Vi som bor i industrilandene i den rike del av verden har ikke skapt så store verdier som vi har trodd, når vi regner inn hva belastningene på miljø og ressurser har kostet oss. På samme måten står miljøskader i

veien for økonomisk og sosialt framskritt i mange utviklingsland. I vår levetid har den økonomiske utvikling formet jordens utvikling. Vi står ved en skillevei, slik Verdenskommisjonen bar bud om. Nå må miljøets utvikling få forme den økonomiske utviklingen.

1990-årene må være tiåret for en storstilet, miljøpolitisk snuoperasjon. Det finnes ingen vei utenom - vi må finne løsninger gjennom forpliktende samarbeid - innenfor nasjoner og mellom nasjoner. Det overordnede målet er å legge grunnlaget for bærekraftig utvikling.

Dette var et sentralt anliggende for den forrige Arbeiderpartiregjerings politikk og ble lagt fram bl.a. gjennom den stortingsmelding om miljø og utvikling (st. meld. nr. 46) som ble lagt fram våren 1989. Norge ble en av flere pådrivere i internasjonal sammenheng. Denne kursen skal nå føres videre med ny kraft, slik vi ga beskjed om i regjeringserklæringen.

La det også være klart med en gang: Arbeidet for en bærekraftig utvikling vil stille store krav til de politiske prosessene - både her hjemme og i internasjonale organer. Vi vet at vi ikke kan løse de globale miljøproblemene uten at de settes inn i bred økonomisk og politisk sammenheng.

Problemene er store og de kan lett virke skremmende. Men det er også lyspunkter. Den viktigste er den omfattende mobilisering som nå finner sted. Det har skjedd store endringer bare i de tre årene siden Verdenskommisjonen fremla sin rapport i 1987. Vi ser en mobilisering av initiativ og engasjement i alle lag av folket, i mange land. Den drives fram av forskningsmiljøet, av enkeltmennesker som er bekymret for sine barns framtid, fra ungdom og kvinner, fra miljøorganisasjoner, fra ansvarlige ledere innen fagbevegelse og næringsliv, og gjennom politiske partier og hele den politisk og demokratiske prosess. Mens verdens regjeringssjefer for fem år slett ikke nevnte miljøspørsmålene i sine innlegg eller la vekt på dem i sin politikk, har vi nå faktisk sett en konkurranse om å vise internasjonalt initiativ på dette område.

Responsen i industrilandene på Verdenskommisjonens rapport har vært positiv - selv om mye gjenstår. De økonomiske stormakter har gjennom møter i G-7 uttrykt sin støtte til prinsippet om bærekraftig utvikling, og har også på annen måte støttet det oppfølgingsarbeid som er satt igang. FN-systemet og sentrale økonomiske samarbeidsorganisasjoner som EF, OECD, og Verdensbanken har alle lagt prinsippet til grunn for sitt videre arbeid med miljøproblemene på 1990-tallet. Dette gir oss et nytt og bedre grunnlag for en ansvarlig ressursforvaltning.

* * * * *

Selv om miljøkrisen er global, må initiativene for å snu

utviklingen komme fra de industrialiserte land. Det er landene i Nord som står for 70% av de utslipp som nå truer det globale klima, gjennom en forsterket drivhuseffekt. Det er de rike landene som har forurenset, uten å betale regningen. Nå er det industrilandene som må gå foran, både ved å bringe sitt eget hus i orden, og ved å bistå de fattige land med tiltak som gjør at de ikke gjentar våre feil.

Forbruket av naturressurser og produksjonen av avfallsstoffer er allerede idag meget stort i den rike del av verden. Samtidig er det svært mange land i den tredje verden som trenger den bedring av levekårene som bare kan komme gjennom økonomisk utvikling.

Hvordan dette dilemma skal løses er den viktigste miljøpolitiske utfordring vi står overfor. Vi må gi den økonomiske utvikling et nytt innhold slik at den blir tilpasset de grenser som naturen setter. Dette innebærer også at veksten må få en mere rettferdig fordeling enn hittil. Ellers kan vi ikke lykkes med dette mål.

I miljødebatten i de rike land er det en utbredt tendens til å betrakte miljøproblemene i nord som atskilt fra problemene i sør. Men så lenge de fattige land må bruke mesteparten av sin hardt inntjente valuta til å betjene gjeld og til kampen for å dekke de helt elementære livsbehov, er det også umulig å kreve at de nå må betale en del av prisen for å reparere de miljøskader som de industrialiserte land allerede har påført vårt felles livsmiljø i vår streben etter økonomisk vekst og høy levestandard.

Den finansielle innsats som nå gjøres er helt utilstrekkelig. De fleste industriland ligger fortsatt langt fra målsettingen på 0.7% av BNP for offisiell utviklingsbistand som ble vedtatt under FN's første utviklingstiar i 1960-årene. Siden den gang har pengestrømmen fra de rike til de fattige land ikke bare stanset opp. I 1980-årene har den helt snudd, slik at det nå er de fattige land som sender penger og ressurser til de rike land. Dette er en helt uholdbar situasjon. For å få igang den globale miljøpolitiske snuoperasjon som er nødvendig i 1990-årene, må ressursene kanaliseres dit hvor behovene er størst.

* * * * *

Toppmøtet i Paris i forrige uke var ikke bare historisk i et sikkerhetspolitisk perspektiv. Det bærer også bud om muligheter for en ny miljøpolitisk innsats. Med avspenningen er det skapt et nytt politisk rom, hvor landene i fellesskap kan bruke sin oppmerksomhet og sine ressurser på å løse miljøproblemene. Ved å ta bort et sentralt konflikttema, har vi ryddet plass for et nytt og presserende tema for samarbeid.

Hvis jeg skal sammenligne innleggene fra Paris-møtet med tidligere toppmøter om øst/vest-spørsmål, er vi i sannhet

gått inn i en ny tid. Mens innleggene for 10 eller 5 år siden var nesten ensidig opptatt av styrkebalansen og de tradisjonelle sikkerhetspolitiske problemstillinger, er de fleste regjeringssjefer nå opptatt av de nye perspektiver for samarbeid som åpner seg. Samtidig ser man langt klarere enn før de trusler mot vår sikkerhet som kommer fra ødeleggelsene av naturmiljøet, fra nød og fattigdom, fra arbeidsledighet, folkevandringer, sosial uro og politiske oppløsningstendenser. Det utvidede sikkerhetsbegrep er nå endelig blitt etablert som grunnlag for diskusjonen om hvordan vi, som ansvarlige demokratiske samfunn, best kan garantere sikkerhet og trygghet for våre egne land - og for andre.

Fram til idag har også det europeiske miljøvernssamarbeid båret preg av at Europa har vært delt mellom øst og vest. Det regionale samarbeidet har i hovedsak funnet sted innen de rene vestlige samarbeidsorganisasjoner, slik som OECD, EF, EFTA, Europarådet og NATO. Bare innen FN-systemet og på begrensede områder har vi hatt et egentlig europeisk miljøvernssamarbeid. Men det europeiske miljø kan ikke splittes opp etter sikkerhetspolitiske grenser uten at det får uheldige følger.

I Øst-Europa ser vi et nytt eksempel på at isolasjon, fattigdom, mangelen på demokrati og miljøskader går hånd i hånd. Ved siden av arbeidet for fortsatt nedrustning er den økonomiske og miljømessige gjenoppbygging av Øst-Europa den største utfordring vi står overfor i vår egen region. Problemene har store dimensjoner, og vi har knapp tid til rådighet.

For to år siden satte Norge i gang et tosidig miljøvernssamarbeid med Sovjetunionen og Polen. Det forhandles nå om et tilsvarende samarbeid med Tsjekkoslovakia. Hensikten med dette har vært å komme igang raskt og direkte med tiltak som kan heve miljøstandarden i disse landene, og som samtidig reduserer forurensninger som sprer seg over landegrensene. Hovedvirkemidlet fra vår side er kunnskap og teknologioverføring som setter industri og myndigheter i stand til å få kontroll over problemene.

Samarbeidet med Sovjetunionen har konsentrert seg om problemene på Nordkalotten. Her er det verd å merke seg: De sovjetiske utslipp av svovel bare fra to nikkerverk på Kola nærmer seg ti ganger det samlede norske utslipp. På Kola er miljøskadene katastrofale, og Sør-Varanger er et av de mest forurensede områder i Norge som følge av de sovjetiske utslipp.

Innsatsen fra vår side har i denne sammenheng to siktemål. Det ene er gjennom et ekspertsamarbeid å stille til rådighet for de sovjetiske myndigheter den erfaring og den teknologi som vi har opparbeidet i Norge på forsknings- og forvaltningssiden. I tillegg har vi engasjert industribedrifter for å samarbeide med nikkerverkene om

teknologisk modernisering.

Det pågår nå forhandlinger mellom myndighetene i Sovjetunionen, Norge, Finland og Sverige om et prosjekt for full modernisering av nikkerverkene, basert på den beste tilgjengelige teknologi. Vi arbeider for at disse forhandlinger skal kunne sluttføres i første halvdel av 1991, slik at byggestart kan skje til høsten. Lykkes vi med dette, vil vi innen 1995 kunne oppnå en reduksjon av svovel og tungmetall-utslipp fra disse verkene på mer enn 95%. Dette betyr at de totale utslipp på Nordkalotten blir redusert med mer enn 80%.

Kostnadene for er foreløpig anslått til ca. 5 milliarder kroner. For å gjøre prosjektet gjennomførbart for sovjetiske myndigheter har regjeringen tilbudt seg å avsette inntil 300 mill. kroner til et fond for miljøtiltak på Kola. Den finske regjering vurderer en tilsvarende innsats. Dette er en riktig investering og et godt eksempel på hva vi kan oppnå ved kostnadseffektive investeringer. Ikke noe annet sted vil vi kunne bli kvitt mere svovel pr. krone.

Behovet for miljøinvesteringer i Øst-Europa er enormt. Med riktig satsing kan Norge likevel oppnå mye med beskjedne beløp, slik som vi allerede gjør gjennom det samarbeid som er innledet med Polen. Vi vil kunne overføre kunnskap og teknologi på miljøområdet til polsk industri for å gjøre utslippsreduksjoner og energisparing lønnsomme. Miljøinvesteringer er ikke bare snakk om kostnader og utgifter. Investeringene har også en inntektsside, og kunnskapen om hvordan dette gjøres vil ha en sterk effekt på de investeringer disse landene selv skal foreta. Vi vil tilby slike programmer også til andre øst-europeiske land vi samarbeider med.

I Norge legger vi stor vekt på et godt og nært miljøvernssamarbeid med de andre nordiske landene. Felles for de nordiske samarbeidsplaner er at de ikke begrenser sitt virksomhetsområde til Norden som sådan. Felles mål og strategier for de nordiske land i det internasjonale miljøvernssamarbeidet er en viktig del av vårt samarbeid. Den grunnleggende ide er at vi sammen bør ha så ambisiøse mål som mulig, for å kunne spille rollen som pådrivere i det internasjonale miljøvernssamarbeidet. Dette hører hjemme i en helhetsvurdering hvor også hensynet til næringslivet og sysselsettingen inngår.

En fundamental oppgave for miljøpolitikken i 1990-årene vil være å utbedre det som er blitt kalt almenningenes tragedie. Ingen har eid og ingen har tatt ansvar for luft og vann. Ja selv vassdrag som noen har eid er blitt forurenset til det ukjennelige. Dette innebærer at vi nå må oppnå enighet om en del grunnleggende prinsipper for miljøpolitisk styring.

Under Bergens-konferansen i mai dette år ble det oppnådd en internasjonal aksept for det viktige føre-var-prinsippet, dvs. at vi skal gjennomføre tiltak for å unngå alvorlig og irreversibel miljøødeleggelse selv om en ikke har full vitenskapelig visshet om problemenes omfang og konsekvenser. Dette prinsippet vil være et utgangspunkt for oppfølgingen av Bergens-konferansen både nasjonalt og internasjonalt. Det samme gjelder prinsippet om naturens tålegrenser, som bør utgjøre et hovedgrunnlag for arbeidet med internasjonale avtaler i 1990-årene.

Erkjennelsen av at miljøproblemene er et grunnleggende problem i våre økonomiske systemer er ikke ny, men den har ikke tidligere vært tatt på alvor. Det som nå må gjennomføres, er en ny tilnæringsmåte til økonomisk tenkning og planlegging. En utbygging av nasjonalregnskapene slik at de også avspeiler uttapping av naturressurser og som inkalkulerer alle miljømessige kostnader ved produksjon, forbruk og avfallsbehandling er helt nødvendig for å gi et riktig bilde av den økonomiske utvikling.

I de moderne markedsøkonomier representerer miljøproblemene en type virkninger - også kalt "eksterne kostnader" - som det ikke automatisk blir tatt hensyn til. Husholdninger og bedrifter har kunnet tappe ut naturressurser eller forurense miljøet uten å bli konfrontert med de reelle samfunnsøkonomiske kostnader ved dette. For å sette saken på spissen kan man si at vi i de rike land har brukt atmosfæren, vannressursene og naturen generelt som et gratis spiskammer og som gratis søppelplass for avfallet.

Vi kan ikke lenger leve med et slikt system, hvis vi skal kunne overleve. Vi må komme fram til systemer hvor prisene på alle produksjonskostnader og varer og tjenester reflekterer de eksterne miljøkostnader.

En bedre prisfastsettelse av miljøtjenestene vil i mange tilfelle være en god måte å korrigere våre egne feil på. Vi må legge opp til skatte- og avgiftssystemene som blir innrettet slik at den virksomhet som forurenser blir stilt overfor de reelle samfunnsmessige kostnader. Selv om det er gjort framskritt, er disse mangler ved våre økonomiske systemer et hovedproblem som vi må ofre stor oppmerksomhet i 90-årene. Dette gjelder ikke bare Norge, men mange andre land.

I det videre arbeid må vi bruke både positive og negative incentiver. Økonomiske virkemidler som miljøavgifter, handel med utslippstillatelser og panteordninger kan sammen gi gode resultater. De stimulerer til mer miljøvennlig adferd for husholdninger og bedrifter, og til en mer miljøbevisst teknologisk utvikling. Vi må skape ordninger som gjør at husholdningene og bedriftene selv velger den beste miljømessige løsning, ut fra egne økonomiske interesser.

Det vil ikke være snakk om å velge mellom økonomiske

virkemidler og reguleringer. Vi vil trenge begge deler. Vi vil fortsatt måtte benytte vårt lovverk med tilhørende kontrollordninger og straffebestemmelser. I Norge vil f.eks. Statens Forurensningstilsyn fortsatt stå sentralt under det videre arbeid for å hindre miljøskader og for å rydde opp i gamle synder.

En større enighet innen industrilandene om økonomiske systemendringer, økt bruk av økonomiske virkemidler og bedre integrasjon av miljøhensynene i den økonomiske politikken var et av de viktigste resultater som kom ut av Bergenskonferansen i mai i år. Vi må sette fart i arbeidet med å omsette denne enighet til praktisk politikk. Derfor er det oppmuntrende at disse spørsmål nå står på dagsorden i viktige internasjonale samarbeidsorganisasjoner.

Når vi etterhvert setter en verdi og dermed en pris på forbruk av natur-ressurser vil det bidra til en mer fornuftig husholdning. Derfor vil miljøavgifter i fremtiden bli et viktig virkemiddel. Vi skal da komme til å erfare at det å bruke markedet i miljøpolitikken som det så treffende heter, det vil kreve sterk politisk vilje.

Det vil uten tvil merkes. For saken er jo den: Når vi først konstaterer at miljøkostnadene ved dagens produksjons- og forbrukermønster er meget store og deretter vedtar at forurenseren skal betale, og så gjennomfører dette prinsippet, så må det merkes. Dersom vi hadde kunnet regne inn miljøkostnadene uten at det ble følbart, da hadde det vært et tegn på at miljøkostnadene var små.

En internasjonal samordning av økonomiske virkemidler er av stor viktighet for å unngå uheldige forvridninger i landenes konkurransevne. Norge kan bare i begrenset utstrekning gå videre med slike tiltak i det håp at noen andre få land følger opp. Det er f.eks. begrenset hvor langt vi kan gå i bruk av miljøavgifter rettet mot transportsektoren uten at vi skaper følbare negative konkurransevridninger hvis vi ikke får andre land med oss.

I regi av Nordisk Ministerråd er det nedsatt en arbeidsgruppe for å vurdere nordisk samarbeid og samordning, f.eks. vedrørende miljøavgifter. Noe av bakgrunnen er de ganske omfattende miljøavgifter som nå er innført i Sverige som ledd i den vedtatte reform av person- og bedriftsbeskatningen der. Vi er i ferd med å gå i samme retning her i landet i forbindelse med den kommende skattereform.

I EF er det utarbeidet et sett med retningslinjer for bruk av økonomiske virkemidler som nå er under politisk behandling.

I OECD er miljø og økonomi for alvor satt på dagsorden. Den viktige Economic Policy Committee har bl.a. definert spørsmålet om hvordan miljøforbedringer kan integreres i den

økonomiske beslutningsprosess som prioritet nr. 1 for 1990-årene. Videre er det, bl.a. etter norsk initiativ, utarbeidet et sett med retningslinjer for bedre prising av miljøet. Disse skal behandles av et miljøministermøte i OECD i januar neste år, og skal følges videre opp fram til det årlige ministerrådsmøte mellom utenriks- og finansministre i juni 1991, hvor også klimaproblemene står på dagsorden.

* * * * *

Det er helt klart at spørsmålet om bedre kostnadseffektivitet blir et viktig hensyn når vi skal gå løs på de store miljøproblemene i 1990-årene og i det neste århundre. Kostnadene ved den miljøpolitiske snuoperasjon vi må igjennom både i Europa og globalt vil bli store. Samtidig blir også målene for denne nødvendige omlegging stadig mere omfattende, både i Norge og internasjonalt. Vi må ta sikte på å nå disse miljømessige mål ved å sette inn ressursene der de kan ha størst virkning, slik at vi får mest mulig miljøvern pr. krone vi investerer.

Målet om større kostnadseffektivitet i det internasjonale avtaleverket vil være meget aktuelt når vi nå skal bistå de nye demokratier i Sentral- og Øst-Europa med å rydde opp i de enorme miljøskader som nå er blitt avdekket. Vi vet at det koster ti ganger så mye å rense et tonn SO₂ i Norge, som det ville koste i Polen.

Det vil nok ikke alltid være like lett å få støtte fra i de enkelte land for prinsippet om kostnadseffektivitet. Mange vil nok være mest opptatt av utslipp i nærmiljøet, og vil arbeide for at pengene settes inn der.

Det er helt naturlig, men vi må også være villige til å trekke konsekvensene av at miljøproblemene i sin natur er internasjonale. Det vil ikke hjelpe oss å rydde opp i alle utslippskilder i Norge, hvis andre land ikke begrenser sine. Når miljøet i Europa og det globale livsmiljø brytes ned, vil vi bli sittende med problemene og virkningene i alle fall. Derfor må vi også vurdere hvordan vi kan oppnå bedre resultater samlet sett, ved å bruke desto mer penger på målrettede miljøtiltak i Øst-Europa eller den tredje verden.

* * * * *

I arbeidet med å bygge et nytt Europa vil energispørsmålene stå helt sentralt. Vi var noen regjeringssjefer som tok opp disse spørsmål under KSSE-møtet i Paris; det bør bli flere etterhvert. De europeiske land vil trenge både energieffektivitet og energisikkerhet for å kunne sikre en bærekraftig utvikling. Det er en klar sammenheng mellom høyere miljøkrav og en bedre energieffektivitet og energisikkerhet. Jeg er overbevist om at vi har ressurser og teknologi til å greie dette, hvis vi tenker nytt og kreativt.

Energi og miljø binder de europeiske land sammen. Sikre energileveranser og vern om miljøet er felles utfordringer for landene i øst og vest.

Utviklingen i Europa har nå gjort det mulig å drøfte konkret hvordan man kan møte disse utfordringene. På dette som på mange andre områder kommer det nye initiativ fra EF-land. Nederland's statsminister Ruud Lubbers og EF-Kommisjonens president Delors har handlet raskt når de nå har fremmet forslag om et Europeisk Energi Charter for KSSE-området.

Forslaget tar bl.a. sikte på å bedre forsyningssikkerheten slik at energiresursene kan utvikles og transporteres til brukerstedet. Videre tar man til orde for å drøfte en rekke andre elementer som knytter seg til produksjon, transport og anvendelse av energi, herunder forholdet til miljøet. Bedre utnyttelse av Sovjetunionens store energiresurser - hvor man nå f.eks. har betydelige lekkasjer i rørledningene, sto sentralt i denne sammenheng. I hele Europa - men særlig i Sovjetunionen og i Øst-Europa -- er det betydelige muligheter for energiøkonomisering og mer effektiv energiutnyttelse. Her kan og må vestlige selskaper og teknologi spille en viktig rolle.

Delingen av Europa fratok oss muligheten til å se landenes energi- og miljøbehov i sammenheng. Det Europa som omtales i slutterklæringen fra Paris-møtet åpner for samarbeidsløsninger som omfatter hele KSSE-området. Det er neppe en for dristig påstand at energi og miljø vil spille en avgjørende rolle i den all-europeiske integrasjonsprosessen i 1990-årene.

I mars 1989 tok Frankrike, Nederland og Norge initiativet til et møte i Haag for å drøfte truslene mot jordens atmosfære. Jeg ser også et energimessig samarbeid i denne sammenheng, og har allerede tatt spørsmålet opp statsministrene Rocard og Lubbers. Som energinasjon må Norge finne sin plass i utviklingen av et energimessig samarbeid i Europa. Det berører våre interesser at det fremtidige europeiske energimarkedet nå settes på dagsorden. Vi må føle ansvar for at energi og miljø sees klart i sammenheng. Regjeringen vil med det første gjennomdrøfte utspillet fra Lubbers og Delors. Om kort tid vil ta kontakt med EF og ledende europeiske energinasjoner for å fremme norske synspunkter.

Miljødimensjonen vil også være viktig i vårt forhold til den vest-europeiske integrasjonsprosessen. Vi har problemene helt konkret på bordet i de pågående EØS-forhandlinger mellom EF og EFTA. Vårt mål er at avtalen må sikre retten til å opprettholde og videreutvikle høyere standarder innen helse, sikkerhet og miljø. Her kan EFTA-landene regne med støtte også fra miljø- og fagbevegelsen i Europa. Vi vet at Europa-

parlamentet ønsker dette høyt på sin dagsorden. Det foregår en utvikling i hele EF-området i riktig retning.

Spørsmålet om de miljøpolitiske virkninger i Norges forhold til Europa illustrerer samtidig et viktig dilemma. Norge og andre likesinnede land kan være pådrivere i internasjonale miljøforhandlinger ved selv å gå foran med gode eksempler. Men dette er ikke i seg selv nok til å gi oss den innflytelse vi trenger for å påvirke andre land i den retning vi selv ønsker. Vi må også ha adgang til de samarbeidsorganer og de fora hvor de tunge og viktige beslutninger treffes.

EN EØS-avtale må sikre EFTA-landene medinnflytelse i beslutningsprosessen. Dette er også i tråd med det initiativ EF-Kommisjonens president tok da han sammen med det norske formannskapet satte i gang EØS-prosessen vinteren 1989.

Europa vil stå sentralt også i det globale arbeid for bærekraftig utvikling i 1990-årene. Idag ser jeg ingen annen gruppe av land som kan ta lederskapet i de miljøforhandlinger og i de vedtak som må treffes i 1990-årene enn EF, og det øvrige Europa. Tidligere har Norge kunnet samarbeide nært med likesinnede land innad i EF-kretsen om internasjonale spørsmål. Vi må nå i økende grad forholde oss til EF-landene som gruppe. Dette samarbeid lettes gjennom den viktige og konstruktive rolle som EF allerede nå spiller i de internasjonale miljøforhandlingene. En nærmest mulig kontakt med EF i disse spørsmål vil være en nødvendig forutsetning for norsk innflytelse i de forhandlinger vi nå står foran.

* * * * *

Verdens andre klimakonferanse, arrangert av bl.a. FN's miljøprogram og Verdens Meteorologiorganisasjon tidligere i høst, ble den største miljøpolitiske konferanse som er blitt arrangert. Gjennom denne konferanse fikk man også en politisk tilslutning til konklusjonene fra det internasjonale panelet (IPCC) som fremla sine konklusjoner om klimaendringer tidligere i høst, både om klimaendringenes omfang og deres alvor.

Ministerkonferansen var på mange måter slutten på den internasjonale utredningsfasen og starten på forhandlingsfasen. Det konkrete forhandlingsarbeidet vil starte i februar neste år. Målet er en internasjonal klimakonvensjon, helst med tilhørende protokoller med konkrete forpliktelser, klar for undertegning under 1992-konferansen i Brasil.

Arbeidet gjennom IPCC og Verdens andre klimakonferanse danner et godt utgangspunkt for forhandlingene. Disse vil bli svært omfattende og vanskelige nettopp fordi resultatet vil gripe direkte inn i landenes økonomi. La meg bare nevne noe av det som vil kreve betydelig arbeid:

- Skal det allerede i konvensjonen fastsettes en form for

global målsetning for hva som bør være et ytterpunkt for klimaendringer? De grenser som er foreslått fra forskerhold vil kreve en global reduksjon i utslippene på 1-2% per år. Når vi vet at U-landenes energibruk vil øke i årene som kommer som en følge av økt økonomisk aktivitet, medfører dette behov for betydelige reduksjoner i-landenes utslipp.

- Skal det skilles mellom "fattige" og "rike", store og små U-land, mht forpliktelser? Hvordan skal i såfall slike forpliktelser utformes og hvilke forutsetninger er det rimelig å knytte til slike krav?
- Hvordan skal et klimafond utformes, og hvordan blir byrdefordelingen?
- Hvordan skal vi utvikle bedre og mer effektive beslutningsmekanismer for kontrollordninger og tvisteløsninger, evt. også bruk av sanksjoner overfor land som ikke oppfyller sine forpliktelser?
- Kostnadene ved reduksjoner av drivhusgasser kan bli store. Det er viktig også på dette område å finne fram til mer kostnadseffektive løsninger, og en økt bruk av økonomiske virkemidler, for å få mer miljø ut av hver investert krone.

Effektive internasjonale tiltak for å begrense de utslipp som nå truer verdens klima krever at alle grupper land deltar. Utviklingslandene har gjort det klart at såkalt addisjonelle ressurser i forhold til det lille de nå får, er en helt nødvendig forutsetning for at de skal kunne være med på slike tiltak. Norge har internasjonalt vært blandt de land som har gått i spissen for å få gjennomslag for dette prinsippet.

Regjeringen foreslår derfor i sitt reviderte forslag til statsbudsjett for 1991 å bevilge 75 millioner kroner til et klimafond i tillegg til de 15 millioner kroner til multilaterale, regionale og bilaterale tiltak mot internasjonale miljødeleggelser som ble foreslått av den forrige regjeringen.

Et frivillig fond fra offentlige midler er å betrakte som en overgangsordning inntil en avtalefestet finansieringsordning kan tre i kraft. Den "Global Environment Facility" som nå blir opprettet på prøvebasis i regi av Verdensbanken, UNDP og UNEP kan her betraktes som en forløper til et globalt fond under en klimakonvensjon. Dette yter Norge bidrag til.

Det foreslått norske bidrag til klimafondet skal holdes utenom det regulære bistandsbudsjettet. Dermed gir vi også et klart signal om at Norge fortsatt vil spille en pådriverrolle i internasjonal miljøspørsmål, og at Norges bidrag til et klimafond virkelig innebærer tilleggsressurser, som ikke går

på bekostning av det regulære bistandssamarbeidet.

Forhandlingene om en klimakonvensjon kommer til å bli krevende for de enkelte land. Norge, som allerede har vedtatt målsettingen å redusere utslippene av CO₂ på 1989 nivå innen år 2000, vil i likhet med andre land måtte vurdere hvilke nye mål vi skal gå inn for, og innen hvilken ramme disse skal defineres.

Norge har spilt og skal fortsatt spille en meget aktiv rolle i dette internasjonale arbeid.

Det kan være grunn til å peke på at Norge har fortrinn, men også noen handikapp i denne forbindelse. Fortrinnet ligger i vår høye kunnskap om problemene, i vår materielle velstand som setter oss istand til å investere i et bedre miljø. Handikappet ligger i norsk næringslivs sterke basis i energi.

En rekke av de mest krevende miljøproblemene verden sliter med er resultater av energiproduksjon og energibruk. Det gjelder s. eks. sur nedbør fra svovel i olje og kull og fra nitrogenoksid i all forbrenning. På disse områdene, og ikke minst når det gjelder utslipp av SO₂, har vi i Norge både vært et foregangsland og en pådriver. Vi er nå kommet til et punkt hvor videre reduksjoner i våre utslipp koster mye.

Måten det internasjonale samarbeidet utvikler seg på og formen for avtaler som kan komme på tale vil få meget stor betydning for Norge. Skulle den gamle typen avtaler bli valgt, den som sikter mot rene prosentvise reduksjoner for hvert land, uavhengig av utgangspunkt og kvalitet på teknologi, kan en slik avtale komme til å koste Norge mye, mye mer enn hva kostnadene vil bli for land som forurenser langt mer enn oss.

Når det gjelder klima, kan verden etter vår vurdering ikke leve med slike firkantede avtaler. Vi kan få den farlige situasjon at mange land vil vente med ellers fornuftige miljøtiltak. f.eks. avvikling av gamle og forurensende kullkraftverk, for å ha noe å legge ned etter en avtale. Motsatt vil andre land som har investert i en miljøvennlig teknologi og en renere energiforsyning bli desto hardere rammet, fordi lønnsomheten av enøk-tiltak og andre moderniseringer avtar etterhvert som de mest åpenbare besparelser brukes opp. Vi kan stå overfor den skrekkeligvisjon at miljøforbedringer stopper opp og "hamstres" i ulike land i påvente av miljøforhandlinger som går tregt.

Norge vil også bli direkte berørt ut fra vår stilling som olje- og gasseksporterende nasjon. Den aktuelle debatten om evt. utbygging av gasskraftverk på Heidrun-feltet er en god illustrasjon på hvilke problemer vi her står overfor, og hvor krevende krysningepunktet mellom miljø, energi og sysselsetting er. Men samtidig viser dette eksempel også hvor

nødvendig det er å tenke på Europa som en miljøpolitisk region. Teknologiske framskritt vil også kunne gi viktige bidrag til håndteringen av disse vitale spørsmål.

Regjeringen vil ta seg tid til å vurdere alle sider ved denne saken. Et utgangspunkt vil være formuleringen fra Arbeiderpartiets landsmøte om at et gasskraftverk bare bør bygges dersom avgassene kan pumpes ned i grunnen eller dersom kraften erstatter annen og mer forurensende energiproduksjon. Vi må også legge vekt på en nøye vurdering av lønnsomheten i prosjekter som skal utnytte gassen.

Hvis vi bare sier nei til gasskraft, og resultatet skulle bli at gassen blir brent et annet sted, i tillegg til utslipp fra kull og olje, da har vi stelt oss dumt. I klimapolitikken må vi også tenke internasjonalt slik at ikke reguleringer kan komme til å virke mot sin hensikt. Klimapolitikken vil stoppe opp for Norge, som for svært mange andre land, dersom vi fortsetter å tenke som om landegrensene virker - også for atmosfæren.

I denne konkrete saken må vi arbeide for å finne plass til en utnyttelse av gassen fra Heidrun som kan forsvares i forhold til en kostnadseffektiv klima- og miljøpolitikk på europeisk nivå. Vi trenger egentlig å se konturene av mer framsynte og balanserte miljøavtaler før vi kan se løsningen på dette, men da skulle mulighetene også være tilstede. Det er selvfølgelig ikke vanskelig å finne energiproduksjon i både nære og fjerne europeiske land som medfører miljøskader og miljørisiko på et helt annet nivå enn det et moderne gasskraftverk vil gjøre. På den annen side vil en isolert og betydelig økning av de norske utslippene av CO2 ikke bli forstått eller akseptert. - Mens vi arbeider videre med disse spørsmålene kan vi også se mere av resultatene fra den forskning som pågår omkring mulighetene for å injisere kuldioksyd i grunnen fra et gasskraftverk på selve Heidrunfeltet. Dette ville jo kunne være et teknologisk gjennombrudd av stor betydning.

* * * * *

Vi har i løpet av det siste året opplevd kommunismens endelige sammenbrudd i europeisk politikk. Den vil ikke bli savnet. Når beretningen om det 20 århundre en gang skal skrives, tror jeg den utrolige vanskskjøtselen av naturmiljøet gjennom en ubrukbar sentraldirigering vil bli stående - ved siden av gulagene og de andre menneskerettighetskrenkelsene - som det endelige bevis på at kommunismen har vært et alvorlig og kostbart feilspor i Europa's historie.

Men det er også flere tegn på at den reaksjonen som gikk over den vestlige verden i 1980-årene har utspilt noe av sin rolle. Vi har i det siste tiåret opplevd en tildels sterk tro på at markedskreftene kan løse alle problemer i våre demokratiske samfunn. Men markedskreftene alene kan ikke sikre en rettferdig fordelingspolitikk, hverken i den enkelte

nasjon eller internasjonalt. Markedskreftene alene kan ikke verne miljøet eller sikre en bærekraftig utvikling. De truslene mot det globale livsmiljø som har sitt utspring i industrilandene, har ikke minst sammenheng med at markedskreftene har fått løpe for mye løpsk, uten en tilstrekkelig samfunnsmessig styring. Dette er vi helt nødt til å ta inn over oss, for å ta ansvar for fremtiden.

En sentral miljøpolitisk oppgave i 1990-årene vil være å bygge ut styringsorganer på det internasjonale plan slik at hensynet til det globale livsmiljø blir ivaretatt. Forpliktende internasjonalt samarbeid er helt nødvendig hvis vi som mennesker skal møte utfordringen fra alle de kreftene som virker på tvers av landegrensene. Samarbeidet må også omfatte overnasjonal myndighet på en rekke områder om utviklingen skal bli bærekraftig. Dette gjelder ikke bare i Europa, vi må også bevege oss i den retning på det globale plan gjennom en styrking av FN's rolle.

Norge kan spille en viktig rolle i de internasjonale miljødrøftelser vi nå står foran. For regjeringen vil disse oppgavene ha en prioritert plass, ikke bare i vår nærings- og miljøpolitikk, men i vår utenrikspolitikk.

La meg slutte der jeg begynte, med understrekningen av den nære sammenhengen mellom økonomi og økologi, mellom miljø og utvikling.

Skal vi lykkes i kampen med å redde vår felles framtid, må vi ha flest mulig krefter i vårt samfunn med oss. Den private sektor og næringslivet vil ha en helt sentral plass i dette arbeid. Jeg har sett mange bevis på at norsk næringsliv er seg sitt ansvar bevisst, at det foregår mye kreativ, spennende tenkning om hvordan vi skal møte miljøproblemene ute på den enkelte bedrift og arbeidsplass. Det er få ting som vil bedre norsk industris konkurransevne mere enn å plasere seg i forkant av utviklingen gjennom bedre, mere kostnadseffektive og mere miljøvennlige produkter.

I en tid med mange dystre spådommer om de miljøtrusler vi står overfor, er det sentralt å bevare troen på at det nytter å kjempe for noe som er bedre. Verdenskommisjonens budskap var at vi kan klare å snu utviklingen, hvis vi samarbeider og hvis vi handler raskt.

Dette forutsetter også et bredt samarbeid mellom myndigheter, organisasjonene i næringslivet og i de uavhengige sektorer. Vi står her overfor en felles utfordring om å skape et bedre samspill for bærekraftig utvikling. Regjeringens nye kontaktutvalg for bærekraftig utvikling vil kunne spille en viktig rolle i dette arbeid.